



# خهيامی نیشابووری

د ناقبهرا وهرگیږان و داهینانا شاعیرین کوردیدا

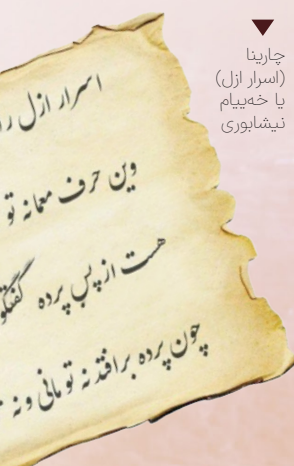
د ئەقی بابەتیدا ئەم ل سەر ئالییڻ چارینین خهيامی راناوهستین کا چەند ژ ئالییڻ رۆخسار و ناقەرۆکیڤه بهیزبوون، بەلکو پرسیارا ئەم ب دویڤدا دگهږین؛ کاریگه‌رییا ئەوی ل سەر ههلبه‌ستا کوردییه، دیارکرنا دوو وهرگیږان و ئیک داهینانا شعری د ناف ئەده‌بیاتا کوردیدا، د بابەتیدا ب تنن ئیک چارینا خهيامی بوویه مزارا سه‌ره‌کی و لیگه‌ریانن ل دۆر راستییا ئەوی دکه‌ین، ئەو چارین ژێ:

ده‌ما به‌حس ل قالبی چارین یڻ شعری د جیهانیدا ده‌یته‌کرن، ئیکسه‌ر ئیک ژ ئەوان که‌سین ناقدر د قه‌هاندنا ئەویدا فه‌یله‌سوڤن بیکاریزان (عومر خه‌یام نیشابوری ۱۰۴۸-۱۱۳۱ز) ده‌یته‌ سەر ه‌زرا مروڤی، ئەشان چارینان رهنگه‌دانا خوه ل سەر ئەده‌بیاتا فارسی و هه‌ریمی و نیڤده‌وله‌تی ژێ کرییه، گه‌له‌ک شاعر و که‌ساتییڻ کورد ئەو وه‌رگیږاینه سەر زمانن کوردی، ژ ئەوان ژێ (هه‌ژار، کامه‌ران به‌درخان...هتد).

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من  
وین حرف معما نه تو خوانی و نه من  
هست از پس پرده گفتگوی من و تو  
چون پرده در افتد نه تو مانی و نه من

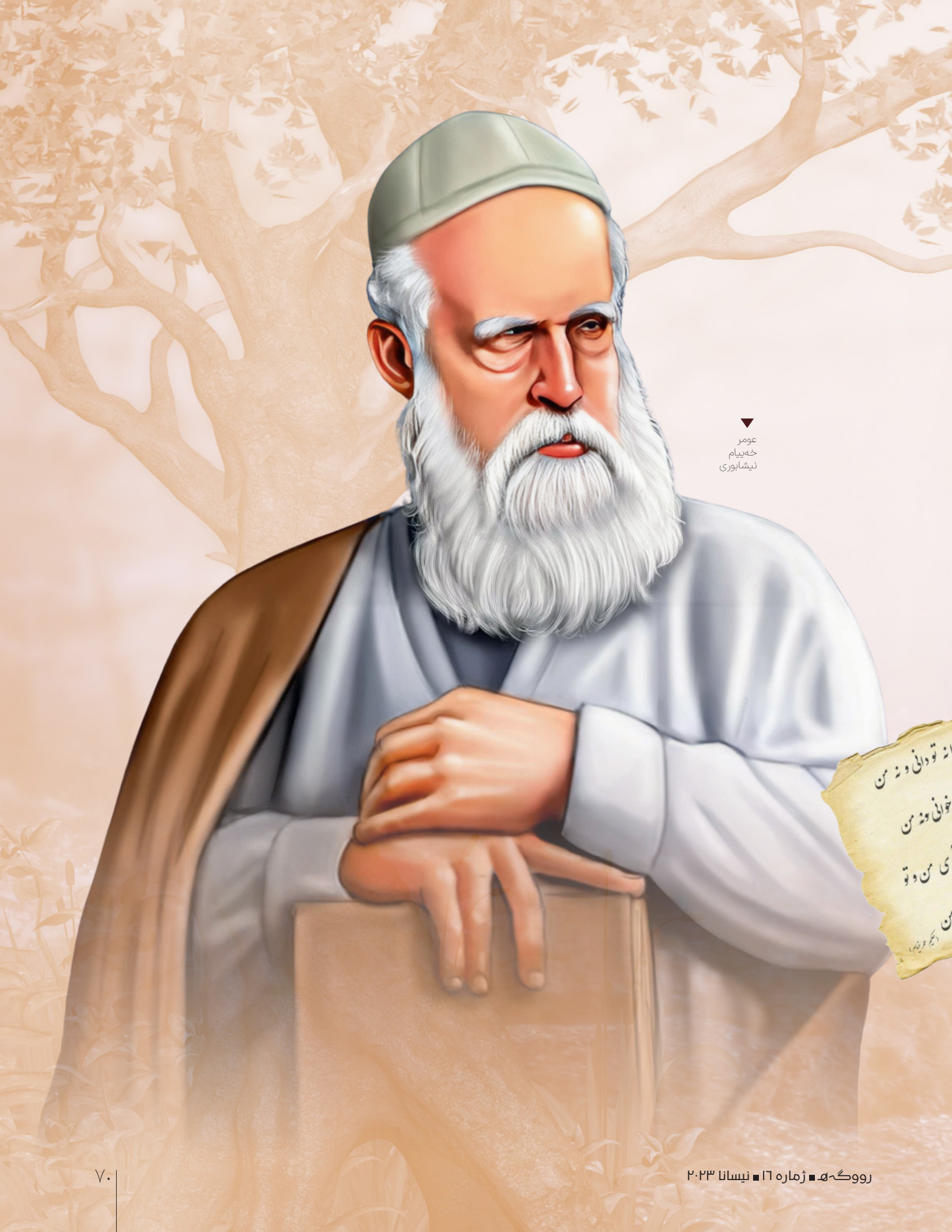
”ژ روی کیشیڤه چارینا خه‌یامی کیشا  
(۱۲) برگه‌ییه و ل سەر ئاستن (لا حول ولا  
قوة الا بالله) چارین ده‌ینه‌قه‌هاندن“

ئانکو: نه تو و نه ژێ ئەز نه‌ینیا ئەزله‌ی نزانین، ئەف په‌یقا فه‌شارتی و نه‌ینی نه‌ ته‌ خواندییه و نه‌ من، هه‌تا بزانیین کا ئەو نه‌ینیا فه‌شارتی چییه، هه‌ر تشتی ئەم لڻ دگه‌رین ژێ هه‌ر ل پشت پرده‌یه‌کییه و ئەم نابینین، که‌واته هه‌ر نه‌ینیه، هه‌رده‌ما پرده‌ ژێ د ناقبه‌را مه‌دا نه‌ما، ئەوی ده‌می نه‌ ئەز ده‌ینم و نه‌ تو.



▼ چارینا (اسرار ازل) یا خه‌یام نیشابوری





▼  
عومر  
خه پیام  
نیشاپوری

از تو دانی و نه من  
تو نانی و نه من  
ی من و تو  
من



ئەف چارینا بووری ژ ئالیین دوو کەسین ناقدارین کوردقە  
 بۆ سەر زمانی کوردی هاتییه وەرگێران، ئەو ژى (د. کامهران عالی  
 بەدرخان و هەژارن، دبیت چەند وەرگێرانین دى ژى هەبن. ل  
 دەستیپیکى مە پى باشە ژ د. کامهران بەدرخان دەستیپیکەین،  
 ئەو ژى د وەرگێرانا چارینین خەییامیدا ئینایە و دبیزت:

**قەشارتینین پێشییی نە تو دزانی و نە ئەز  
 ئەف تیپا قەوسەلە نە تو دزانی و نە ئەز  
 گۆتتا من و تە دپاش پەردەیی دەنە  
 کو پەردە کەت نە تو دمینی و نە ئەز**

کامهرانى ئەف شعر ژ روپى کیشیقه ب لەنگ دروست  
 کرپیه، نیقه دیرین ئەوئ ژى ب ئەفی رەنگى نە:

۱. (۱۳) بـرگه.
۲. (۱۳) بـرگه.
۳. (۱۲) بـرگه.
۴. (۱۱) بـرگه.

ب ئەفی رەنگى یاسایا سەرەکییا چارینا کلاسیک  
 کو دوازده بـرگهیه، تیکدایه، بەلى ژ ئالیین رەدیفیقه،  
 کامهران یئ سەرکەفتى بوویه، ئەو ژى بکارهینانا (نە  
 تو دزانی و نە ئەز)، ئەوئ ژى وەکی خەییامى رەدیف  
 بکارهینایه، بەلى ئەم دشین ببیزین: کامهران زیدهتر د  
 ئالیین واتاییدا سەرکەفتیه، نەکو ئالیین رۆخسارى.

چارینا دى یا وەرگێرایى، ئەو ژى یا هەژار مۆکریانى  
 (عەبدوڕەحمانى شەرەفکەندى)یه، ئەفی چارینین خەییامى  
 وەرگێراینه، هەژارى ئەف چارینا نیشابوورى ب ئەفی رەنگى  
 وەرگێرایه سەر زمانى کوردى:

چ کراوه بەرئ؟ نە تو هەلیدینى نە من  
 لەو باره بەراست نە توئى کە دەخوینى نە من  
 چى بوئى ئەگەرینى لە پشتى پەردەیکەوهیه  
 گەر پەردە نەمانە توئى کە دەنوینى نە من

هەژار مۆکریانى، ئەف چارینا خەییامى ژ روپى  
 کیشیقه یا وەرگێرایى، کیشا (۱۳) بـرگه یى بۆ هەر چار نیقه  
 دیران بکارهینایه، ژ ئالیین رەدیفی ژى (نە من) بکارهینایه  
 و د ئەوئ خالییدا ژى سەرکەفتى بوویه، لئ سەرکەفتتا  
 ئەفی وەرگێرى ژى زیدهتر د چارچوووهی واتاییدا.



▼  
 گۆرئ  
 عومر  
 خەییام  
 نیشابورى



## ■ ههلبهستا ئه سرار ئه زهل يا سهيد قه دريبي جزيري:

شاعير ئى سيئ يى كهفتييه بن باندورا خه ييامى نيشابورى (سهيد قه دريبي جزيري ۱۹۰۰-۱۹۶۱) يه، لى ئه و جورئ قه دريبي جزيري بكارهينايى، كاره كى وه رگيرانى نينه. د ههلبهستا (ئه سرار ئه زهل) دا، ب رهنگى عه قیده هه كا ئه شعهرى بهر ئوخوه دانى ل نهينيين خودايى يىن ژ ئه زهل دانايىن، دكهت، ئه و ل ئه وئ باوه ر ئيه، مرؤف چ جارن ناگه هته نهينى و ئه سرار ئه خودايى، هه رده ما نهينى بو ئاشكرا زى بوون، بلا بزنانن ئه وى دهمى ئه و مرييه و نه مايه ساخ، له ورا ئه و دوو جور ئه كسان بو خوه دكه ته نمونه و دبئيت: ئه كه سين كو هوين د ناف گونه هاندا ئاسى ماين و هه و ه گه لك گونه كر ين، ژ دلؤقانييا خودئ بيبار نه بن، ههروه سا ئه گلى كه سين هه وه گه لك زوه د و دادى و باشى كر ين، ب عه ملى خوه مه غرور نه بن، چونكى هه ر نهينيه ك د ده ستى خود ئدايه.



▲ سهيد قه دريبي جزيري

هه ر چه نده ئه و ر ئك ب ده ست مه نه كهفتييه دا بزانيه قه دريبي جزيري چه وا ئه ف چارينى خه ييامى ديتييه، لى دببت ئه و د ده ما چوونا خوه دا بو ده قه را سليمان يى و هه ورامان ب تاييهت (بياره) ديتييت، چونكى سهيد قه دريبي جزيري چوويه هه ورامان و ده رس ل خانه قايا بياره خواندينه و بوويه مور يدئ ته ري قه تا نه قشبه ندى و هه تا ئيجازا ته ري قه تى ل ئه و يرئ

وه رگرتى، د چه ندين هه لبه ستين خوه دا تامازه ب ئه فى يه كى كر ييه، هه تا ل دووماهيى دزفريته جزيرا بو تان و ل ئه و يرئ دببته خه ليفه يى ته ري قه تا نه قشى و ده ست ب به لافكرنا ته ري قه تى ل جزيرئ و ده ردورا ئه وئ دكه ت. له ورا ئه ف هه كه ره كه ل ئه فى ده قه ر ئه كو نيزي كه ژ ئيرانى هايدارى ره وشا ئه ده بياتا

فارسى و ب تاييهت يا خه ييامى بببت، ههروه سا ب ر ئكا خواندنا به ره همين ئه ده بياتا فارسى ئيك ژ ئه گه ر ئن ديه كو ئه وى دهمى ل خانه قا و ته كيا دهاتنه خواندن، لى ئه ف هه ده ك گو مانن و ب دويفچوونين زانستى ژ لايئ قه كوله رانقه دقبت ئه ف يه ك بهينه پشتراستكرن، ئيك ژ خالين دى يين كو گو مانئ ل سه ر ئه فى چارينى خه ييامى ل گه ل سهيد قه درى و دببتا ئه وئ چارينى خه ييامى رادكه ت، ئه و زى دببت قه دريبي جزيري وه رگيرانا كامه رانى دبببت، لى ب دببتا مه ئه ف نه رينه لاواز تره ژ خالا ئيكى، ژ بهر كو قه دريبي جزيري زى شعرا خوه وه كى يا خه ييامى ژ (ئه سرار ئه زهل) ده ست پيكر ييه، كامه رانى ژ (قه شار تين پيشين) ده ست پيكر ييه، له ورا ئه گه را مه زن ئه وه هه ر يا خه ييامى ب خوه دبببت.

ژ جوداهييين د ناقه را هه ردوو هه لبه ستاندا د قابليدا ديار دببت، ئه و زى چارينى خه ييامى ل سه ر قابلى (چارين) ه، هه لبه ستا قه درى ل سه ر قابلى (قه سيده) يه، ژ ئاليين سه روا يئقه هه ردوو هه لبه ست وه كى ئيكن، كو پاش سه روا (ره ديف) بكارهينايه، ئه ف بابته ل ئه ف يرئ دئ مينبته قه كرى و ئه م دئ نو كه چينه ل گه ل كا كلكا قه دريبي جزيري و دا بزانيه چ دقبت:

ئه سرار ئه زهل قه ط تو زانى و نه ئه ز پيش په رده ئى غه يبي تو زانى و نه ئه ز هتتا تو بزاني چيه بن په رده ئى غه يب نه بمينى تو نه هيچ كه سن و نه ئه ز



ئەي بەندە دقيقت ئەقنى چەندئ باش بزانى كو خودئ حەق ژ ئەزەلدا ئەف نەينى و سرپن خوە بو تە نقيسينە كا دئ چ ب سەرى تە هيت و ژيانا تە دئ چەوا بيت، هەر ئەو حەقيقتە و راستى يا كو خودئ حەق بو تە نقيسى، نە تو و نە ژى ئەز ژ ئەوى باشتر نزانين، ئەرى ئەفە چيە تولى ئەقى ئالى و ل ئاليى دى دچى و ل زانستى غەيبى دگەرى؟! ما تو نزانى نە تو و نە ژى ئەز ناگەينە حەقيقتە ئەوى علمى قەشارتى، چونكى ئەو سرپەكژ سرپن ئيلاهيىە و ئەف قەشارتنە دەستين ويداىە.

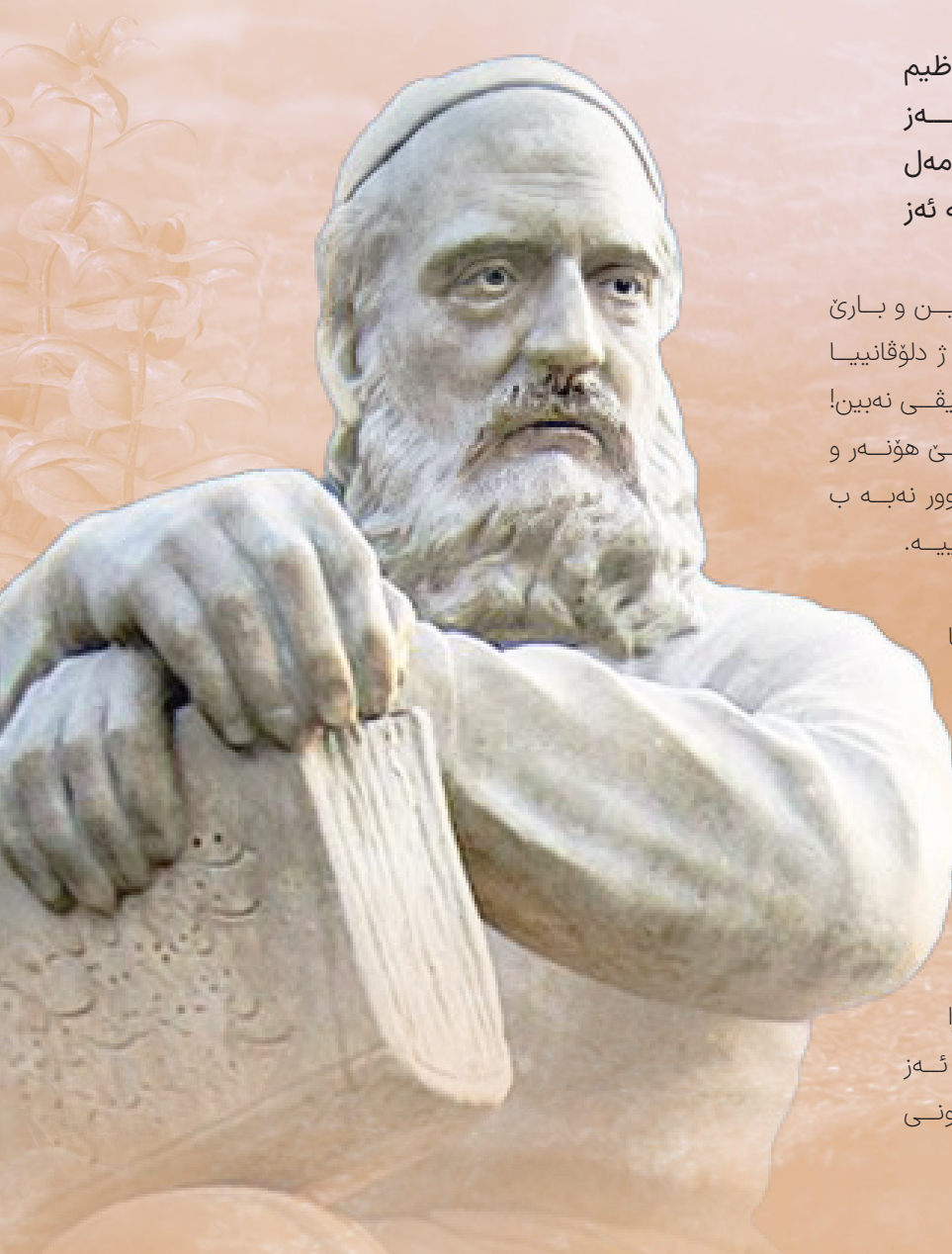
ئەف دوو ديريىن سەيد قەديريى جزيرى ريك هەمان هزرا چارينا خەبيامى نيشابووريە، ئەم دشين بيژين: قەدىرى ب ئيك پەيف ژى خوە ژ چارچووقەيى رانامنيا خەبيامى نەدايە پاش، سەيرە! ئەگەر هەلبەستا خەبيامى نەديتيت، كەواتە چ؟! قەدىرى جەخت دكەت و ديژيت: نەينى و سرا ئەزەليەتئ ب چ پەنگان نە تو دزانى و نە ئەز، ئەو تشتئ ل پشت پەردەيا غەيب و نەديريىن تشتەكى قەشارتيە و نە تو ژئ دزانى و نە ئەز، ئەگەر هات و پۆژەك ب سەر تەدا هات و ئەو نەينيين ل پشت پەردا غەيبى بو تە روون بوون، ئەوى دەمى نە تو دمىنى و نە كەس و نە ئەز ژى.

**ئى كو صاحب گونەھ و ذەنبى عەظيم نەئوميدى نەبە ژ لوطفا خودا تو و نە ئەز ئى كو صاحب هونەر و زوهد و عەمەل نەبە مەغرور كو تو قەنجى تو نزانى و نە ئەز**

ئەي ئەو كەسئ تە گەلەك گونەھ كرين و بارئ گونەهين تە گەلەك گران بووين، هشاربى ژ دلؤقاننيا خودايى دلؤقان نە تو نە ژى ئەز بلا بئ هيقى نەبين! هەروەسا ئەي ئەو كەسئ تو خوە ب خودانى هونەر و زوهد و كارين باش دزانى، هشاربى مەغرور نەبە ب ئەوى چەندئ كو تە يان من قەنجى كريبە.

ئەف هەلبەستە هەفتيكتى و دەپرپينا شروقهيا ئايەتا قورئانا پيرۆزە، دەما خودئ ب مەزنييا خوەفە گازى بەندەين ژار دكەت و ديژيتى: ((قُلْ يَعْبَادِى الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ)) (الزمر: ٥٣)

بەس بزانه ژ ئەزەل حەق كو نقيسى ژ تە را ئەو حەق كو حەقيقتە تو نزانى و نە ئەز تو چرا علمى حەقيقتە ژ ئەزەل دا تو دخوونى كو تو تەفصيلئ نزانى و نە ئەز.





نه که ئنکارا که سان گهر چ خراب و چ قهنج  
نه وه کیلی ژ نه زهل تو تو نزانى و نه نه ز  
نه وه کیلی ژ نه زهل تو نه که فیلیئه وه هیقى مه علیل  
تو نزانى چیه دهرمان و نه نه ز

و نه ژى که فیلی که سی، ههر خودئ یه هیقى، نه تو و  
نه ژى نه ز نزانين کا دهرمانئ برینين خهلکئ چیه!

بهس تو ته طویلئ لسان که تو ژ نه سرارئ خودا  
کاره کئ رابه بکه هیژ تو نه مردى و نه نه ز

ئهى بهنده، هشیاربه چ جارار نه گهر که سهک چند  
خراب یان باش بیت وی کهسى رهد نه که، نه بیژنه نه قه  
هوسایه و هوسایه، نه قه خهله ته و نه قه دروسته، چ که سان  
رهد نه که، چونكى تو نه وه کیلی خودی ل سهر نه ردى  
هه تا قى کهسى بهیه بهشتئ و نه قى بهیه جهنه مئ!  
هشیاربه نه تو قئ چهندي بکه و نه نه ز، چونكى کهس  
ژ مه نزانیت، چونكى خودئ تو نه کریه وه کیلی کهسى

ئهى بهندئ خهله تکار، نه رئ نه قه چیه تو هنده  
که قتیبه ناف نه قى دهردى و نه قى دبی بهشتئ و یئ  
دی دئینى جهنه مئ، بهس زمانئ خوه ل سهر غهیب  
و نهینى و نه سرارئ خودئ درئژ بکه، نه رئ ما تو نزانى  
دئ رۆژ هک ب سهر ته و من دا ژى هیئت و نه ز و تو ژى  
دئ مرین، قئچا رابه دا بو خوه کاره کئ بکهین.

## ■ ژیدهر:

1. خه بیام، عومه (۲۰۰۴): چوارینن خه بیام، وه رگیان: د. کامه ران عالی به درخان، قه گوه استن ژ تیپین لاتینی: د. عه بدوللا یاسین عه لی نامیدی، چاپا ئیکى، هه ولئر، چاپانا وه زارته ره وشه نیبری.
2. خه بیام (۱۳۹۴) چوارینه کانی خه بیام، وه رگیان: هه ژار موکریانى، بی چاپ، سنه، به خشانگای میدیا.
3. جزیری، سهید قه درى (۲۰۰۹)، دیوان، به رهه فکر: ته حسین ئیبراهیم دؤسکى، چاپا ئیکى، چاپانا خانى، دهوک.

”نهینى و سرا نه زه لیه تی ب چ رهنگان نه تو  
دزانى و نه نه ز، نه و تشتئ ل پشت په رده یا  
غهیب و نه دیاریئ تشته کئ قه شار تیبه و  
نه تو ژئ دزانى و نه نه ز“